

СПОГАДИ

ЯК Я ВТІК ІЗ ЛЬВІВЩИНИ

Подія, свідком якої я став 12 лютого ц. р. в Палаці культури хіміків м. Чернігова, змусила мене задуматися. Чому ми, громадяни України, такі різні? Жили в одній державі, вчилися в подібних школах. Більшість з нас була піонерами, комсомольцями, дехто потім став комуністом. І все ж ми не схожі один на одного.

У вестибюлі Палацу перед початком конференції обласного провуду Руху на трьох-чотирьох столиках продавалась література і газети різних політичних об'єднань та партій. Мене зацікавила газета «Бандерівець». Якби її побачив у Львові чи Луцьку, просто не звернув би уваги. Але Чернігів! І я купив. Газета видається осередком КУН Донецької області. Власне, біля цього столика було найбільше зацікавлених. Підійшов і до іншого, там теж продавались газети, і з однієї на мене дивився Сталін! Та здивувало мене інше. Продавала газети і коментувала їх зміст добре одягнена симпатична жіночка пенсійного віку. Біля неї стояв, мабуть, її однодумець, а можливо, і охоронець. Коли я підійшов до них, жіночка декламувала:

«Сталін — наша слава боевая,
Сталін — наша радість и почет.
С песнями борясь и побеждая,
Наш народ за Сталиным идет».

Вона була дуже збуджена, очі фанатично блищали. Їй не досить коректно заперечив молодий опонент — Сталін, мовляв, кат українського народу, він знищив майже 40 мільйонів людей. Дискусія перетворилась майже на сварку. Жіночка схвилювано і з гордістю сказала, що і її діда розстріляли в 37-му році — «Так то ж не Сталін, а сусід на нього набрехав». Я стояв і слухав цю досить довгу розмову, до якої долучилось уже з десяток осіб. Чулися слова: кат, злочинець і російською мовою — «нуды, предатели» и т. д.

Чому ми такі різні і чому так сталося? Жіночка, як і я, родом із села. Подумки я оглянувся на своє життя, мабуть, подібним було воно і у неї. Народився я на Харківщині в невеличкому селищі — 60 хатинок. За городом мого батька була уже Полтавська область, і мені здається, ніде і ніколи я не чув такої чистої української мови. У сім'ї було п'ятеро дітей. Батько та мама часто бавилися з нами. І раптом все змінилось (причину я зрозумів далеко пізніше). Батьки стали мовчазними, замкнутими, заклопотаними, а одного разу, коли сім'я сіла вечеряти, мати гірко сказала: «Іжте білий хліб — більше ви його не побачите». Мабуть, мався на увазі вступ до колгоспу. Досить добре пам'ятаю голод 1932—33 рр. Ми, дітлахи, заглядали у вікна хат, бачили багато мертвих, інколи цілі сім'ї. Від голоду померли три мої двоюрідні сестри. Нашу сім'ю минуло — батько був мисливцем.

1934 рік. Перше травня. Ще не позаростали травною могили померлих з голоду сільчан, похованих не тільки на кладовищі, а й понад дорогами, на городах. Ховали там, де людина померла. Мене покликав до себе учитель і доручив прочитати в сільському клубі вірш. До цього часу його пам'ятаю:

А сонечко сходить та все звідтіля,
Від Сталіна-батька, з Москви,
Із Кремля.

Я дуже пишався цим.

А десь місяців за чотири учитель кудись непомітно зник і більше його ніхто не бачив.

Я виховувався на прикладі кучерявого Володі Ульянова, якогось невідомого Павлика Морозова і досить наочно, спостерігаючи, як комуністичні руйнували церкву в сусідньому селі. Я дивувався, чому то жінки плачуть, я був уже піонером і знав, що бога нема. Правда, ще не розумів слів «Релігія — опіум для народу». Ми, діти, потроху підросали, знали вже про озеро Хасан і сопку Заозерну, потім з хвилюванням стежили за подіями в Іспанії, чули про міста Черніна і Гранада і з великим захопленням дивилися фільми «Три танкісти» і «Хлопець із нашого міста». Мабуть, і та жіночка, яка продавала газету із портретом Сталіна, з блиском в очах співала «Катюшу». І, дивлячись із сьогодиншнього дня, нічого в тому поганого не було, якби: не колективізація, не голод 33 року, якби не зникнення людей ночами. Лише з нашого села їх пропало більше десяти. І деякі мої друзі залишилися сиротами, а в тієї жіночки навіть діда розстріляли. Але ми цього ще не розуміли, із блиском в очах віддавали піонерський салют, хором ганьбили троцькістів, нічого не тямили, а вже «одобряли». Ми були однакові і з тією жіночкою також! Стоп! Але ж ночами, при газовій лампі я зачитувався книжками «Дерсу Узала», «Останній із Могікан», «Капітан Немо», «Таємничий острів»... Це, мабуть, заклало в мій характер краплю чогось хорошого. Чи не тут я трохи збочив від цієї жіночки? Уже в моїй голові миготять Гітлер, Чемберлен, Муссоліні, Даладьє і, звичайно, Сталін, гаряче любий вождь, який, коли я сплю, думає про мене і не спить у Кремлі.

Якось, коли я вчився в 8-му класі, учитель історії сказав, що в Україні на 10000 жителів студентів більше на 1,5%, ніж в Росії. Як же я цим пишався! Тоді я й не підозрював, що ми з тим учителем стаємо дрібно-буржуазними націоналістами.

І ось ми з цією жіночкою наближаємося до найстрашнішого, до війни.

Ганебно перемагаємо маленьку Фінляндію. Звільняємо й захищаємо Західну Україну і Білорусію. (Правда, вони не просили нас цього робити). Мимохідь наступного ж дня розпочинаємо їх ділити на бідних і багатих. І тут відкривається цікавий бік нашої ідеології. Ми не ставимось із співчуттям до бідних, але патологічно ненавидимо багатих. Наш лозунг «Щоб не було багатих!». Хіба хтось замислювався тоді над цим, усім нам засліпило очі «світле майбутнє».

Війна 1941 р. Я добровільно іду в армію, правда, для цього мені довелося звернутися аж в 5 військкоматів. Через два місяці я уже на фронті під Москвою. Це сталося 20 січня 1942 року. Війна як війна, я був маленькою пилінкою в тій масі людей, які здобували перемогу, гинучи і мужиючи. Рік на фронті, потім курси політрацівників, я уже лейтенант і член ВКП(б), чим я неказано пишався і повідомив про це рідних. На війні я не став героєм, дістав два поранення, був нагороджений трьома бойовими орденами і 8-ма медалями. 8 травня з радістю повідомив рідним із Берліна, що я живий. У 1946 р. демобілізувався і приїхав до сестри у Львів, про який тоді ходило багато чуток: якісь бандерівці, гинуть люди. Але я щирий комуніст, мені не страшно, блищать очі — і я майже бачу світле майбутнє. І ось у західні області потяглися сотні-тисячі людей із Східної України — там голод. А я споглядаю все це як спостерігач, ніби це мене не стосується. Я уже працюю в заготзерні. Мене як молодого комуніста часто посилають у відрядження, агітувати на виборах, при підписці на позику. Я ревниво читаю газету «Правда». Слухаю промови на партійних зборах, вивчаю історію ВКП(б). І ось винадак, який трохи відкрив мені очі. Мене

посилають в обком партії на якісь збори, де присутні 300—400 людей. До нас виходить секретар обкому І. С. Грушецький і говорить: «Країні потрібен хліб, і ви зобов'язані добути його у селі». Він жодного слова не сказав про те, що в цей час на вокзалах, на станціях, по селах бродять тисячі голодних людей, часто з дітьми. Це колгоспники зі Східної України. Там лютує голод. І це в той час, коли авторитет нашої країни значно зріс після війни, і ми могли отримати гуманітарну допомогу (тоді ще не було такого терміну) від США, Канади, Австрії і т. д. Але амбіції великого керманіча і батька всіх народів понад усе. Хай люди помирають... А може, мене посилають для того, щоб здобути хліб для цих голодних? Так ні, про це ні слова.

Після інструктажу я і ще один комуніст, прізвища не пам'ятаю, з'являємося в Яворівській РК партії. Нам дають на допомогу місцевого громадянина на прізвище Волошак, вручають по карабіну. Село Мужеловичі. Знайомлюся з місцевою владою. Викликаємо голову сільради, з'являється якийсь заляканий чоловік (босий у жовті) на прізвище Шигель. Дає нам списки сільчан і якимось непомітно зникає. Ну що ж, інструктаж в обкомі і райкомі партії ми одержали кваліфікований. Пішли по селу, зайшли в першу оселю. Господар і господиня злякано дивляться на нас. До неї притулилися троє напівголих дітей, на підлозі (стола немає) стоїть казанок навареної картоплі — і більш нічого. Якимось язик не повертається сказати, що вони мусять здати 100 кг збіжжя. Але говоримо. Плаче господиня, плачуть діти. Господар боїться: «Бігме, немає хліба, ідіть дивіться, шукайте». Дивимося, шукаємо — не видно ніде. Господар дає нам папірець, де надруковано: «Шановний гр. (прізвище, ім'я, по батькові). Держава дякує вам за своєчасне виконання першого обов'язку здачі зерна». Переглянулися, попросили пробачення і пішли далі. Майже в усіх оселях те ж саме. Що робити? Наступного дня приїздить секретар райкому (прізвища не пам'ятаю):

— Як справи?

Розповіли.

— Я плевать хотел на те бумажки. Чтобы хлеб был! — і поїхав.

Жарти з партією в той час були короткі. Та наші зусилля були майже марні. На четвертий день приїздить секретар обкому по с/г (прізвище чи Хімиченко чи Хільченко, не пам'ятаю, знаю тільки, що в тому ж році його бандерівці вбили, таке могло трапитися і з нами трьома). Почувши про наші результати, сказав: «Положите партквитки». Це вже не жарт. Соромно, боляче згадувати, але ми звіріємо. Уже беремо корову і ведемо до сільради. Здасте зерно — забере корову.

...Десь я все це уже бачив... Згадав! Та це ж 1933 рік! У моєму селі було те ж. І та ж партія, і ті ж методи. Але ж ми ще люди. Ми не дивимось одне одному в очі, ховаємо очі від батьків і дітей. Терпіння урвалося, коли одна жінка принесла кілограмів з вісім гороху, з плачем віддала і каже: «Діти голодні, віддайте корову». Я більше не витримав. Пішов у райком партії, кинув об землю карабін, ні слова не сказав, і поїхав додому. Певен, що ця наша «праця» в селі змусила не одного молодого хлопця піти до лісу, до бандерівців.

Фінал мого вчинку, на диво, легкий — догана без занесення в особову справу по партійній лінії. У 1950 році мене знову призвали до війська і пережите трохи відступило, призабулось.

У 1955 році я знову цивільний. Працюю на Чернігівській фабриці музичних інструментів. Знову я ідейний комуніст, правда, на кухні або ж у кімнаті для паління інколи обережно висловлюю свої сумніви.

Оглядаюсь назад і згадую перші закриті листя ЦК партії до комуністів. Справа міністра культури Александрова, справа Берії, культ особи Сталіна. Це було шоком не тільки для мене, а й для всього комуністичного руху світу. І тут мене прорвало. На партійному активі області в 1956 році по культу особи Сталіна я виступив і сказав, що у нас недосконала Конституція, недосконалі закони. Звинуватив в нещирості Молотова, Ворошилова, Хрущова за те, що вони підписалися під постановою партії про культ особи тільки після смерті Сталіна і т. д. Був звинувачений в антипартійному та антидержавному виступі, одержав сувору догану з занесенням до особової справи, злякався і надовго замовк.

І ось тепер, після події в Палаці культури хіміків, знову перед очима промайнуло пережите. Придивляюсь до біографії комуністичної партії і своєї біографії.

Переворот в 1917 р.: загинув один чоловік. Громадянська війна: загинули мільйони. Знищення інтелігенції: загинули тисячі. Колективізація сільського господарства. Загинули мільйони кращих селян. Голод 1932—1933 — мільйони загинилих. Репресії 1937 року — також мільйони. Організували і виграла війну 1941—45 рр. — мільйони жертв. Голод 1946—47 рр. — знову мільйони. Північна Корея, Куба, В'єтнам, Ефіопія, Ангола, Мозамбик, танки на вулицях Будапешта і Праги, Афганістан, Тбілісі, Вільнюс, Чечня... І все це «помилки». Ні, це злочини! Воїстину повітухою при народженні Леніна і Сталіна був сам Сатана. Наша країна СРСР жила за принципами:

Якщо індустріалізація, — так за рахунок села.

Якщо Біломор-канал чи залізниця, — так щоб паралельно пролягли кладовища.

Якщо кг золота, — так щоб потягнув за собою сотні трупів зеків.

Якщо кубометр лісу, — так щоб і мертвих штабелі.

Якщо Перемога, — так щоб найдорожчою ціною.

Коли я в 1972 році приїхав у рідне село, побачив, що на кладовищі, де похована і моя сестра, стоїть бурова вишка, а кругом — кістки покійних. Ось такими нас зробила партія.

Я був комуністом 49 років, маячила медаль «50 років перебування в КПРС». І все ж дійшов висновку, що це злочинна партія, і вийшов з неї ще за Радянського Союзу.

І останнє. Проживши велике життя, я переконався: якби ці 73 роки Україною ніхто не керував, якби нею керував навіть дурень, Україна не була б ні бідною і ні голодною. Тільки «розум, честь і совість» дилетантів від ВПШ, спираючись на геніальне вчення Леніна—Сталіна, змогли довести Україну до такого стану, і для цього їм знадобилось аж 73 роки.

Анатолій ДЗЯБУРА,
ветеран Великої Вітчизняної війни.

м. Чернігів.